

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนาที่พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ก็เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษา โดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศเรามีอยู่คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (รุ่ง แก้วแดง, 2541, หน้า 204)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อีกทั้งมีบทบาทที่เด่นชัดในการสร้างองค์ความรู้จากระดับรากหญ้าสู่สากล ดังที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (2540, หน้า 17) โดยได้ระบุไว้ในมาตรา 81 ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (2550, หน้า 24) ได้ระบุไว้ในมาตรา 80 (6) ว่า รัฐต้องดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมที่สั่งสมและสืบทอดกันมาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของท้องถิ่น และศักยภาพที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม

ด้วยความสำคัญของภูมิภาคที่อ้างถึงดังกล่าว จึงมีองค์กรที่ให้ความสนใจและพยายามฟื้นฟูภูมิภาคที่อ้างถึงในปัจจุบัน ได้แก่ (มณีรัตน์ ลิ้มสืบเชื้อ, 2548, หน้า 33)

1. สถาบันอุดมศึกษา มีการจัดตั้งสถาบันไทยศึกษา สถาบันไทยคดีศึกษาในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง บางแห่งยังคงมีการศึกษาอย่างจริงจัง บางแห่งก็เงียบหายไป แต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี

2. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เดิมเคยเน้นเฉพาะงานด้านวัฒนธรรมไทยระดับชาติ ต่อมาได้ให้ความสำคัญในระดับท้องถิ่นมากขึ้น มีการฟื้นฟูภูมิภาคที่อ้างถึง ภูมิภาคที่อ้างถึงอย่างจริงจัง โดยการสนับสนุนทุนวิจัย และจัดประชุมสัมมนาหลายครั้ง จนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง

3. กรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้การศึกษแก่ผู้ขาดโอกาส โดยเฉพาะในท้องถิ่นทั่วประเทศ ได้เริ่มจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยนำเอาภูมิภาคที่อ้างถึงมาใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีสอน

4. กรมวิชาการ ได้นำหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิภาคที่อ้างถึงมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน แม้จะเริ่มทำยังไม่เห็นผล ก็นับว่าเป็นหน่วยงานหลักที่จะนำเรื่องภูมิภาคที่อ้างถึงเข้าสู่ระบบโรงเรียน

5. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหรือสภาการศึกษา เริ่มดำเนินการเรื่องเครือข่ายการเรียนรู้ภูมิภาคที่อ้างถึง มีการจัดตั้งหน่วยงานภายในขึ้น เรียกว่า “สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิภาคที่อ้างถึงและการศึกษาไทย” เพื่อทำหน้าที่ในการรวบรวมภูมิภาคที่อ้างถึง ศึกษา วิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์และพัฒนาขึ้นเป็นนโยบายแห่งชาติว่าด้วยภูมิภาคที่อ้างถึงในการศึกษา

6. ภาคธุรกิจและองค์กรเอกชน (NGO) มีหลายแห่งที่พยายามและให้การสนับสนุนโครงการต่าง ๆ เช่น ธนาคารไทยพาณิชย์ จัดทำรายงานภูมิภาคที่อ้างถึงไทย ธนาคารศรีนคร ทำรายการรอยไทยเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. เป็นต้น นอกจากนี้ มูลนิธิหมู่บ้านได้รวบรวมองค์ความรู้เรื่องภูมิภาคที่อ้างถึงไทยไว้โดยทำงานร่วมกับผู้ทรงภูมิภาคที่อ้างถึงไทยสาขาต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

7. สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ ต่างก็มีรายการเกี่ยวกับภูมิภาคที่อ้างถึงไทยมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ดังกล่าวยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำแบบอาสาสมัคร ไม่มีองค์กรใดเป็นศูนย์กลางและไม่มีองค์กรที่เป็นรูปแบบชัดเจน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งปฏิบัติหน้าที่สนองพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา ดังมาตรา 7 ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 (2547, หน้า 2) ซึ่งได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

จากภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามที่ต้องเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชนข้างต้น หลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้ตระหนักถึงภารกิจของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี ในฐานะผู้รับผิดชอบสอนรายวิชา 1101001 ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร จึงให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกำหนดให้นักศึกษาต้องสืบค้นและนำเสนอข้อมูลใดข้อมูลหนึ่งจากจำนวนหัวข้อ 6 หัวข้อ ได้แก่

1. มหัทศวรรษพรรณพดกษา
2. กองทุนหมู่บ้าน.....วันนี้
3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. สินค้า OTOP ตำบล..... : คุณค่าทางสังคม
5. ฮีต 12 กอง 14
6. อบต.....กับการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน

ด้วยความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในรายงานประกอบการเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ประจำปีภาคเรียนที่ 2/2550 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามเพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายงานวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ และเพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษาและชุมชนเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายงานวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร
2. เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่
3. เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษาและชุมชนเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายงานวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสารที่จัดทำโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2/2550 จำนวน 32 หมู่เรียน โดยศึกษาจากรายงานจำนวน 58 เล่ม ที่จับสลากจากรายงานทั้งหมด 192 เล่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบประเภทและรายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ
2. สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่
3. นักศึกษาและชุมชนมีแนวทางในการพัฒนาตนเองและชุมชน

ข้อตกลงเบื้องต้น

งานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในรายงานประกอบการเรียนรายวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ประจำปีภาคเรียนที่ 2/2550 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม” ขณะผู้วิจัยใช้คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ในความหมายเดียวกันกับคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย ภูมิธรรมชาวบ้าน และเทคนิควิทยาพื้นบ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความรู้ และความสามารถที่ผู้คนในชุมชนได้สืบทอด แล้วพัฒนา ปรับปรุง จนเกิดทักษะและความชำนาญ ทำให้สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างเหมาะสม

รายงานวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร หมายถึง รายงานของนักศึกษามหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคามที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ภาคเรียนที่ 2/2550 ที่ทำ
รายงานหัวข้อมหัศจรรย์พรรณพฤกษา กองทุนหมู่บ้าน.....วันนี้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน
สินค้า OTOP ตำบล..... : คุณค่าทางสังคม ฮีต 12 คอง 14 และอบต.....กับการพัฒนา
ท้องถิ่นแบบยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY